

همیشه باقرآن

راهکارهایی برای تحقق هدف انس روزانه‌ی دانش‌آموزان باقرآن کریم

اشاره

● رضا نباتی

کارشناس آموزش قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی

در بند اول فصل هشتم از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، هدف و راهکار برنامه‌ی آموزش قرآن این چنین تعریف شده است: «توسعه و تقویت انس با قرآن در دانش‌آموزان و توسعه‌ی فرهنگ و سواد قرآنی در راستای تقویت مهارت روخوانی و روان‌خوانی در دوره‌ی ابتدایی». در این نوشتار، سه مؤلفه از این تعریف، به‌طور اجمالی بررسی می‌شود: الف) توسعه‌ی فرهنگ آموزش قرآن ب) توسعه‌ی سواد قرآنی ج) راهکارهای انس روزانه‌ی دانش‌آموزان باقرآن کریم، که امیدواریم مورد توجه شما آموزگاران محترم قرار گیرد.

چرا فرهنگ آموزش قرآن؟

امروزه از آموزش و یادگیری به‌عنوان رویدادی فرهنگی، آن هم از نوع پیچیده، یاد می‌شود. آموزش و یادگیری در بستری از باورهای فرهنگی اتفاق می‌افتد و نتیجه‌ی آن هم خود یک رخداد فرهنگی است.

قرآن کریم ما را به اتخاذ رویکرد فرهنگی در حوزه‌ی تعلیم و تربیت امر کرده است: «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ» (خداوند کسی است که در میان جمعیت درس نخوانده، رسولی از خودشان برانگیخت که آیاتش را برای آن‌ها می‌خواند و آن‌ها را تزکیه می‌کند و به آنان کتاب (قرآن) می‌آموزد و مسلماً قبل از آن در گمراهی آشکاری بودند). (سوره‌ی جمعه، آیه‌ی ۲)

قرآن کریم از پیامبر اکرم (ص) می‌خواهد در روش معلمی خود قبل از این که «يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ» باشد، خود ابتدا «يَتْلُوا عَلَيْهِمْ» باشد؛ چرا که پیامبر اکرم (ص) مصداق «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» است. بی‌سبب نیست که ایشان در پاسخ مادری که از وی خواست تا کودکش را از خوردن خرما نهدی کند امتناع و آن را به روز دیگری موکول کردند؛ زیرا ایشان این کار را از مقوله‌ی توجه به فرهنگ آموزش می‌دانستند. از مقدمات توجه به توسعه‌ی فرهنگ آموزش، پرداختن به «تربیت خود» است. در تربیت نیروی انسانی کارآمد، پیش از توجه به ارتقای

صلاحیت‌های حرفه‌ای، باید به این مسئله توجه شود که چگونه می‌توان ایمان و اعتقاد آنان را نسبت به فرایند و نتایج موضوع مذکور افزایش داد تا انگیزه‌ی لازم در آن‌ها دو برابر شود.

نتیجه آن که اسلام تنها دینی است که بزرگ‌ترین معجزه‌اش کتاب (قرآن)؛ نام کتابش، «خواندنی»؛ اولین دستورش، بخوان و والاترین رسالت پیامبرش (ص) تعلیم و تربیت براساس قرآن و حکمت است. هم‌چنین، سیره و سنت پیامبر و اهل بیتش بر موضوع انس دائمی با کتاب خدا تأکید دارد.

توسعه‌ی سواد قرآنی چیست؟

امروزه در تمام حوزه‌های علمی و معرفتی، حداقلی از دانش و مهارت را برای عموم مردم لازم می‌دانند. می‌توان این حداقل را **سواد** و کمتر از آن را **ابی سواد** نامید.

اینک با این سؤال مهم روبه‌رو هستیم که «حداقل دانش و مهارت قرآنی و نسبتی که عموم مردم، با قرآن کریم باید داشته باشند، چیست؟» این حداقل را که آموزش عمومی قرآن کریم باید متکفل تحقق آن باشد، «سواد قرآنی» می‌نامیم. «سواد قرآنی، دانش و مهارت پایه و اعتقاد و علاقه به یادگیری قرآن، برای بهره‌گیری مستمر و مادام‌العمر از قرآن کریم است.»

سواد قرآنی شامل چهار مهارت است: **مهارت اول:** توانایی خواندن قرآن کریم.

بدیهی است کسی که توانایی خواندن قرآن را ندارد، از سواد قرآنی بی‌بهره است.

مهارت دوم: درک معنای آیات و عبارات ساده و پرکاربرد قرآن کریم. قرائت به معنای خواندن است ولی همیشه جزئی از خواندن - چه در زبان عربی و چه در زبان فارسی - عبارت است از «درک معنای متن». پس باید آموزش عمومی قرآن کریم به نحوی باشد که حداقل این توانایی، یعنی درک معنای عبارات و آیات ساده و پرکاربرد قرآن کریم را فراهم آورد.

مهارت سوم: تدبر در آیه‌ها و عبارت‌های ساده و قابل فهم قرآن کریم به‌وسیله‌ی دانش‌آموزان، که در کتاب‌های درسی با عنوان «پیام قرآنی» آمده است و دو هدف اصلی را دنبال می‌کند: ۱. آموزش مهارت تفکر به دانش‌آموزان درباره‌ی آیات قرآن؛

۲. تعلیم آموزه‌های تربیتی قرآن کریم. **مهارت چهارم:** انس روزانه باقرآن کریم که شرط لازم و هدف اصلی آموزش قرآن است.

راهکارهای انس روزانه‌ی دانش‌آموزان باقرآن کریم کدام‌اند؟

اگر مهم‌ترین هدف و اصلی‌ترین نگرانی و دغدغه‌ی برنامه‌ریزان، مسئولان، مدیران مدارس، آموزگاران و اولیای دانش‌آموزان، تقویت انس روزانه‌ی دانش‌آموزان باقرآن کریم باشد، برای تحقق این هدف، می‌توان راهکارهای متعددی ارائه کرد، پیشنهادهای زیر تنها بخشی از این

راهکارهاست:

- ۱) با تلاوت روزانه‌ی قرآن کریم در نزد دانش‌آموزان، برای آنان نقش الگویی داشته باشید.
- ۲) میثاق‌نامه‌ی تلاوت روزانه‌ی قرآن را که قبلاً تهیه کرده‌اید، همه امضا کنید و پس از آن در هر جلسه از دانش‌آموزان بپرسید که چه کسانی در این هفته هر روز قرآن خوانده‌اند. اگر تعدادی نخوانده‌اند، علت را جویا شوید و در رفع آن بکوشید. مسلماً اگر دانش‌آموزان اصرار شما را ببینند، خود را با نظر شما تطبیق خواهند داد.
- ۳) بیشترین وقت هر جلسه را به خواندن آیات و عبارات قرآنی کتاب درسی به وسیله‌ی دانش‌آموزان اختصاص دهید.
- ۴) همه با هم روزی یک صفحه یا کمتر از آن را در کلاس درس بخوانید.
- ۵) در جلسات آموزش خانواده بر موضوع اهمیت انس روزانه‌ی دانش‌آموزان با قرآن تأکید کنید.
- ۶) دانش‌آموزان را به تدبر در پیام‌های قرآنی تشویق کنید.
- ۷) از دانش‌آموزان بخواهید پیام قرآنی و برخی از آیات مشهور را در آیات درس یا مصحف شریف پیدا کنند.
- ۸) قرآنی کم علامت را برای دانش‌آموزان پایه‌های سوم تا ششم تهیه و آنان را به خواندن روزانه‌ی آن تشویق کنید.
- ۹) احساس بچه‌ها درباره‌ی تلاوت روزانه‌ی قرآن را موضوع انشای کلاسی یا مسابقه‌ی انشانویسی در مدرسه و منطقه قرار دهید.
- ۱۰) از دانش‌آموزان بخواهید آیات مشهور مانند پیام‌های قرآنی را حفظ کنند.
- ۱۱) از آن‌ها بخواهید آیه‌های درس یا پیام قرآنی را مثل نوار با صوت زیبا بخوانند.
- ۱۲) دانش‌آموزان وظایف مسلمانان را نسبت به قرآن طبق خواسته‌های این کتاب آسمانی، به زبان ساده بیان کنند؛ مانند اهمیت دادن به قرآن (سوره‌ی مریم، آیه‌ی ۱۲)، خواندن قرآن (سوره‌ی مزمل، آیه‌ی ۲۰)، آداب تلاوت (سوره‌ی اعراف، آیه‌ی ۲۰۴)، تدبر در قرآن (سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۸۲)، عمل به قرآن (سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۴۴).
- ۱۳) فعالیت آخر هر جلسه به موضوع «انس با قرآن در خانه» اختصاص دارد. نحوه‌ی انجام دادن هر یک از این تمرین‌ها را در جلسه‌ی قبل از آن برای دانش‌آموزان توضیح دهید.

- ۱۴) کلمات، آیه‌ها و عبارات مشابه را در درس یا کتاب یا مصحف شریف پیدا و با هم مقایسه کنید.
- ۱۵) از احادیث، اشعار و جملات ادبی مناسب در ایجاد انگیزه برای انس روزانه با قرآن استفاده کنید.
- ۱۶) نوار یا لوح فشرده‌ی قرائت آیات کتاب درسی را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید و آنان را تشویق کنید در منزل تمرین کنند تا شبیه نوار صوتی بخوانند.
- ۱۷) فیلم، نوار یا لوح فشرده‌ی قرائت آیات کتاب را با صدای قاریان ممتاز جهان برای بچه‌ها پخش کنید.
- ۱۸) آیه‌های مشهور را در کتاب درسی مشخص کنید.
- ۱۹) میان دانش‌آموزان رقابت ایجاد کنید تا یک عبارت یا آیه را با صوت زیبا بخوانند.
- ۲۰) برای داوری در رقابت‌های کلاسی از دانش‌آموزان استفاده کنید.
- ۲۱) مسابقه‌ی روخوانی و مسابقه‌ی روان‌خوانی قرآن برای همه‌ی دانش‌آموزان در نظر گرفته شود.
- ۲۲) دفترچه‌ای تهیه کنید تا دانش‌آموزان میزان تلاوت روزانه‌ی خود را در جدول‌های مربوطه علامت بزنند.
- ۲۳) دانش‌آموزان را تشویق کنید در بین نماز ظهر و عصر، یک صفحه یا کمتر از آن را در نمازخانه‌ی مدرسه بخوانند.
- ۲۴) در هر موقعیت مناسب، ضمن اشاره به معارف و آموزه‌های اخلاقی، به آیات قرآن استناد کنید.
- ۲۵) داستان‌های کتاب را همراه با پخش قرائت آیات مربوطه، برای بچه‌ها تعریف کنید.
- ۲۶) حالات پیامبر - صلی الله علیه و آله و سلم - ائمه‌ی اطهار و بزرگان دینی درباره‌ی انس روزانه با قرآن را برای دانش‌آموزان بازگو کنید.
- ۲۷) داستان‌هایی درباره‌ی اهمیت و فوائد انس دائمی با قرآن کریم برای دانش‌آموزان بیان کنید.
- ۲۸) حکایات شیرین، لطیفه‌ها و سرگرمی‌های مناسب درباره‌ی قرآن کریم ارائه دهید.
- ۲۹) در قالب ویژه‌نامه به ارائه‌ی رهنمودهای لازم برای دانش‌آموزان و اولیای آنان بپردازید و دانش‌آموزانی را که انس روزانه با قرآن دارند، معرفی کنید.
- ۳۰) از قاریان مشهور شهر، منطقه و مدرسه برای مراسم آغازین صبحگاه و ظهرگاه دعوت کنید.

- ۳۱) از دانش‌آموزان فعال قرآنی مدرسه و منتخبان مسابقات قرآنی تجلیل کنید.
- ۳۲) آداب ظاهری و باطنی تلاوت قرآن را به تدریج به دانش‌آموزان آموزش دهید.
- ۳۳) برخی از آثار و اسرار تلاوت قرآن را به شکل کوتاه برای دانش‌آموزان بیان کنید.
- ۳۴) فضایل تلاوت برخی از سوره‌ها و آیات را به زبان ساده برای آنان شرح دهید.
- ۳۵) عواقب و نتایج سبک شمردن قرآن را گوشزد کنید.
- ۳۶) با توجه به تفاوت‌های فردی و استعداد، علاقه و انگیزه‌ی هر یک از دانش‌آموزان، تکالیف خاصی به‌عنوان فعالیت‌های فردی یا گروهی به آنان بدهید؛ مانند حفظ، قرائت، داستان‌گویی، انشا، شعر، روزنامه‌دیواری.
- ۳۷) به فضاسازی قرآنی در مدرسه و کلاس‌ها اهمیت بیشتری بدهید؛ مانند دیوارنویسی، پارچه‌نویسی و نصب تراکت.
- ۳۸) دانش‌آموزان علاقه‌مند و با استعداد را شناسایی کنید و این موضوع را با خانواده‌ی آنان در میان بگذارید.
- ۳۹) با توجه به علاقه و توانایی خود در موقعیت‌های مناسب میان موضوعات درسی و آیات قرآن کریم ارتباط برقرار کنید.
- ۴۰) به جایگاه قرآن کریم در دیگر درس‌ها مانند علوم تجربی، ریاضی، جغرافی، تاریخ و حوزه‌های علمی و تربیتی (تربیت قرآنی) توجه کنید.
- ۴۱) جشن شکوفه‌های قرآن کلاس اولی‌ها و نیز مراسم شکرانه‌ی روخوانی و روان‌خوانی را با شکوه و تأکید بر انس روزانه با قرآن کریم برگزار کنید.
- ۴۲) از مدیر مدرسه بخواهید تا از کلاس شما بازدید کند و در حضور او دانش‌آموزانی را که هر روز قرآن می‌خوانند، تشویق کنید.
- ۴۳) مدیر مدرسه در مراسم آغازین مدرسه ضمن تأکید مکرر به انس روزانه‌ی همه‌ی دانش‌آموزان با قرآن کریم در مراسم گوناگون مدرسه، از دانش‌آموزان مدرسه تقدیر کند.

منابع

- وب‌گاه گروه درسی قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی به نشانی
<http://quran-dept.talif.sch.ir>
وب‌نوشت فرهنگ آموزش قرآن در آموزش و پرورش ایران به نشانی
<http://quran-edu.blogfa.com>